

Ár 2011, föstudaginn 1. júlí, er fundur haldinn í úrskurðarnefnd um viðskipti við fjármálafyrirtæki.

Mætt eru: Auður Inga Ingvarsdóttir, formaður, Geir Arnar Marelsson, Guðlaug B. Ólafsdóttir, Hildigunnur Hafsteinsdóttir og Jóhann Tómas Sigurðsson.

Fyrir er tekið **mál nr. 12/2011**:

M
gegn
Fjármálafyrirtækinu F

og kveðinn upp svohljóðandi

ú r s k u r ð u r :

I.

Málsmeðferð.

Málsaðilar eru M, hér eftir nefndur sóknaraðili, annars vegar og F hér eftir nefndur varnaraðili hins vegar.

Málið barst úrskurðarnefndinni 8. mars 2011 með kvörtun sóknaraðila dagsettri 3. mars. Með bréfi nefndarinnar, dagsettu 8. mars 2011, var kvörtunin send varnaraðila og honum gefinn kostur á að tjá sig um hana og skýra sjónarmið sín. Svör varnaraðila bárust þann 2. maí 2011. Var bréfið sent sóknaraðila með bréfi nefndarinnar, dagsettu 5. maí 2011 og honum gefinn kostur á að koma á framfæri athugasemdum sínum. Athugasemdir sóknaraðila bárust 9. maí 2011. Formaður úrskurðarnefndarinnar vék sæti vegna vanhæfis og tók varaformaður við málinu.

Málið var tekið fyrir á fundum nefndarinnar 27. maí, 10., júní og 24. júní og 1. júlí 2011.

II.

Málsatvik.

Þann 24. október 2006 gekkst sóknaraðili í sjálfskuldarábyrgð á skuldabréfi nr. X, að fjárhæð kr. 745.000, útgefnu af A til gamla F. Ekki verður séð af gögnum málsins að greiðslugeta skuldara hafi verið metin þegar lánið var tekið enda var ekki fyllt út í þar til gerða reiti í lánsúmsókn, fylgiskjali með skuldabréfi X, dagsett 13. október 2006. Engar fjárhæðir hafa verið færðar inn í kafla um greiðslumat.

Í kafla um undirskriftir ábyrgðarmanna/veðsala og umsækjanda er eftirfarandi texti:

„Ef skuldaábyrgð eða veð er sett til tryggingar fjárhagslegri skuldbindingu einstaklings, ber fjármálafyrirtæki samkvæmt „Samkomulagi um notkun ábyrgða á skuldum einstaklinga“ (dags. 1. nóv 2001) að meta greiðslugetu greiðanda, nema ábyrgðarmaður óski skriflega eftir því að það verði ekki gert. Samkvæmt samkomulaginu er þó ávallt skylt að meta greiðslugetu skuldara þegar ábyrgð ábyrgðarmanns á skuldum viðkomandi skuldara nemur meira en kr. 1.000.000,-. Þó er hjónum eða fólki í óvígðri sambúð heimilt að leysa fjármálafyrirtæki undan skyldu

til greiðslumats, vegna ábyrgðar á skuldum hvors annars. Undirritaðir hafa kynnt sér upplýsingabækling bankans um sjálfskuldarábyrgðir.“

Neðan við umræddan texta er gert ráð fyrir að hakað sé við það hvort að ráðgert sé að verja meira en helmingi lánsfjár til að endurgreiða önnur lán greiðanda hjá bankanum og að ábyrgðarmanni hafi verið kynntar þær ráðagerðir. Þá eru reitir um að ekki sé óskað eftir greiðslumati eða að greiðslumat hafi verið framkvæmt og hvort að niðurstöður þess bendi til að greiðandi geti efnt skuldbindingar sínar eða ekki. Á umræddri lánsúmsókn hefur ekki verið hakað við neinn af þessum reitum. Sóknaraðili skrifaði undir umrædda lánsúmsókn.

Lántaki lenti í erfiðleikum með afborganir af umræddu skuldabréfi og var skilmálum þess breytt að beiðni skuldara samkvæmt ódagsettri skilmálabreytingu. Sóknaraðili ritaði undir umrædda skilmálabreytingu sem sjálfskuldarábyrgðaraðili. Enn var lántaki í erfiðleikum með afborganir og var skilmálabreyting gerð þann 4. júní 2009. Þá urðu skuldaraskipti þannig að sóknaraðili varð skuldari skuldabréfsins og sjálfskuldarábyrgð hans féll niður. Ritaði sóknaraðili undir skilmálabreytinguna en lántaki ekki. Varnaraðili hafði í aðdraganda skilmálabreytingarinnar og skuldarskiptanna skráð sóknaraðila á vanskilaskrá.

Með ákvörðun Fjármálaeftirlitsins frá R var öllum eignum gamla F ráðstafað til FF, nú F. Í 1. tölulið ákvörðunarinnar kemur fram að öllum eignum gamla F, hverju nafni sem þær nefnast, svo sem fasteignum, lausafé, reiðufé, eignarhlutum í öðrum félögum og kröfuréttinum verði ráðstafað til FF þegar í stað. Í 2. tölulið ákvörðunarinnar kemur fram að FF taki við öllum tryggingarréttindum gamla F, þar með talið ábyrgðum. Hefur varnaraðili því tekið við réttindum samkvæmt hinu umdeilda skuldabréfi af gamla F.

Þann 2. febrúar 2011 hafði sóknaraðili samband við varnaraðila með tölvupósti, og krafðist þess að fá frumrit af skuldabréfinu. Einnig vildi hann vita hvort greiðslumat hefði verið framkvæmt í tengslum við umrædda lántöku. Varnaraðili kvaðst í tölvupósti þann 4. febrúar 2011, ekki geta afhent sóknaraðila frumrit skuldabréfsins en sendi honum þess í stað afrit af skjölum varðandi upphaflegu lántökuna og yfirtöku hans á skuldinni. Einnig fékk sóknaraðili yfirlit yfir það sem hann hafði greitt af láninu frá yfirtöku.

Þann 5. febrúar 2011 krafðist sóknaraðili þess með bréfi til varnaraðila að felld yrði niður skilmálabreyting sem gerð var á skuldabréfi nr. X og að sjálfskuldarábyrgð samkvæmt upphaflegu skuldabréfi yrði aflétt. Einnig krafðist sóknaraðili þess að varnaraðili endurgreiddi þær afborganir sem inntar hefðu verið af hendi af láninu. Varnaraðili hafnaði kröfu sóknaraðila með bréfi dagsettu 28. febrúar 2011.

Sóknaraðili skaut málinu til nefndarinnar með kvörtun dagsettri 3. mars 2011.

III.

Umkvörtunarefni.

Sóknaraðili krefst þess að skilmálabreyting sem gerð var á skuldabréfi nr. X, dagsett 4. júní 2009, verði felld niður og að sjálfskuldarábyrgð samkvæmt upphaflegu skuldabréfi verði aflétt. Þá er þess krafist að varnaraðili endurgreiði þær afborganir og vexti sem sóknaraðili innti af hendi á grundvelli sjálfskuldarábyrgðar af skuldabréfinu, þ.e. 413.030 kr.

Kveður sóknaraðili varnaraðila ekki hafa staðið við skyldur sínar samkvæmt samkomulagi sem Samtök banka og verðbréfafyrirtækja f.h. aðildarfélaga sinna, Samband íslenskra sparisjóða f.h. sparisjóða, Neytendasamtökin og viðskiptaráðherra

gerðu árið 2001 um notkun ábyrgða á skuldum einstaklinga, þar sem ekki hafi farið fram mat á greiðslugetu skuldara.

Þá bendir sóknaraðili á að skilmálabreyting þar sem sóknaraðili, sem var sjálfskuldarábyrgðarmaður, tók yfir skuldina hafi verið gerð í kjölfarið á því að varnaraðili setti sóknaraðila á vanskilaskrá. Að sögn sóknaraðila hafi það gert honum erfitt fyrir þar sem hann var í námi og þurfti að treysta á námslán og fyrirgreiðslu frá viðskiptabanka sínum. Til þess að leysa það vandamál hafi hann gengist í umrædda skilmálabreytingu.

Þá byggir varnaraðili á því að krafa um endurgreiðslu þess sem greitt var á grundvelli sjálfskuldarábyrgðar sé byggð á því að greiðslurnar fóru fram vegna ábyrgðar sem var ógild frá upphafi.

IV.

Athugasemdir varnaraðila.

Varnaraðili krefst þess að kröfum sóknaraðila verði hafnað.

Varnaraðili mótmælir því að þótt upphaflega hafi greiðslumatið hugsanlega verið ófullkomið þá sé yfirlýsing umkvörtunaraðila um að hann taki yfir lánið þar með ógild. Varnaraðili telur réttarstöðu sína ótvíræða eftir að sóknaraðili gerðist skuldari að láninu. Vilji sóknaraðila hafi staðið til þess að forða sambýliskonu sinni og sér sjálfum frá frekari vandræðum. Hvorki samkomulag um notkun ábyrgða á skuldum einstaklinga né hin nýju lög nr. 32/2009 um ábyrgðarmenn taki á nokkurn hátt til yfirtöku skulda og/eða meðaðild að þeim.

Vísar varnaraðili til máls úrskurðarnefndarinnar nr. 17/2006 í máli sínu til stuðnings en kveður fordæmisgildi málsins óljóst. Þá vísar varnaraðili einnig til dóms Hæstaréttar í máli nr. 116/2010.

Bendir varnaraðili á að á þeim tíma þegar sóknaraðili tók yfir lánið hafi hann ekki borið fyrir sig að varnaraðili hefði að sínu mati vanrækt að fara eftir fyrirmælum samkomulags um notkun ábyrgða á skuldum einstaklinga. Vísar bankinn til þess að sóknaraðila gat ekki dulist að tilgangurinn með því að taka yfir lánið hafi verið að forða upphaflegum lántaka frá frekari vandræðum. Vísar bankinn einnig til dóms Hæstaréttar í máli nr. 403/2009 í þessu sambandi.

V.

Niðurstaða.

Í málinu er deilt um skuldabréf nr. X, annars vegar er deilt um gildi sjálfskuldarábyrgðar á skuldabréfinu og hins vegar undirritaðrar yfirlýsingar sóknaraðila í skjali sem merkt er skilmálabreyting, dags. 4. júní 2009, á umræddu skuldabréfi þar sem sóknaraðili varð skuldari að skuldabréfinu.

Sóknaraðili gekkst í sjálfskuldarábyrgð á skuldabréfi nr. X að fjárhæð kr. 745.000, útgefnu af A til gamla F.

Samkomulag um notkun ábyrgða á skuldum einstaklinga, dagsett 1. nóvember 2001, tekur m.a. til þess þegar einstaklingur gengst í sjálfskuldarábyrgð, sbr. 2. gr. samkomulagsins. Samkvæmt 3. gr. samkomulagsins er fjármálafyrirtæki skylt að meta greiðslugetu greiðanda nema ábyrgðarmaður óski sérstaklega eftir því með skriflegum hætti að svo verði ekki gert. Fjármálafyrirtæki er þó ávallt skylt að greiðslumeta skuldara þegar ábyrgð ábyrgðarmanns á skuldum viðkomandi skuldara nemur meira en 1.000.000 kr. Þá segir í lokamálslið 3. mgr. 3. gr. samkomulagsins að hjónum eða

fólki í óvígðri sambúð sé heimilt að undanskilja fjármálafyrirtæki frá skyldu til greiðslumats, vegna ábyrgðar á skuldum hvors annars.

Samkvæmt 3. mgr. 4. gr. skal tryggt að ábyrgðarmaður geti kynnt sér niðurstöðu greiðslumats áður en hann gengst í ábyrgðina, enda liggja fyrir að greiðandi hafi samþykkt það. Bendi niðurstaða greiðslumats til þess að greiðandi geti ekki eftt skuldbindingar sínar, en ábyrgðarmaður óskar eftir að lán verði engu að síður veitt skal hann staðfesta það skriflega.

Ekki liggja fyrir nein gögn um að varnaraðili hafi metið greiðslugetu A, útgefanda skuldabréfs nr. X, áður en sóknaraðili gekkst í ábyrgð fyrir greiðslu umræddra lána. Þá liggja ekki fyrir gögn um að sóknaraðili hafi óskað sérstaklega eftir því skriflega að greiðslugeta A yrði ekki metin eða að sóknaraðili hafi undanskilið varnaraðila frá skyldu til greiðslumats á grundvelli óvígðrar sambúðar. Enda var sérstakur kafli þar að lútandi á lánsúmsókn óútfylltur. Verður því að miða við að slíkt greiðslumat hafi ekki farið fram.

Samkvæmt 1. mgr. 3. gr. samkomulags um notkun ábyrgða á skuldum einstaklinga var varnaraðila skylt að meta greiðslugetu A og óskaði varnaraðili ekki skriflega eftir því að það yrði ekki gert. Verður varnaraðili að bera hallann af því að slíkt greiðslumat fór ekki fram áður en sóknaraðili gekkst í sjálfskuldarábyrgð fyrir skuldabréfi nr. X.

Ekki verður fallist á með varnaraðila að dómur Hæstaréttar í máli nr. 116/2010 hafi fordæmisgildi í máli þessu. Í dóminum segir í ábyrgðaryfirlýsingu að skuldari hafi ekki staðist greiðslumat og megi því ráða af orðalagi ábyrgðaryfirlýsingarinnar að áfrýjandi hefði undirgengist ábyrgðina þótt skuldarinn hefði ekki staðist sérstakt greiðslumat. Sú aðstaða á ekki við í máli því sem nú er um rætt enda staðfesti sóknaraðili ekki að hann hefði gengist í ábyrgðina þrátt fyrir að skuldarinn myndi ekki standast sérstakt greiðslumat.

Í ljósi alls þessa hefðu verið fyrir hendi forsendur til að víkja til hliðar umræddri sjálfskuldarábyrgð, sem hann gekkst undir þann 24. október 2006, með vísan til 36. gr. laga nr. 7/1936 um sammingsgerð, umboð og ógilda löggerna með áorðnum breytingum, en þar sem sjálfskuldarábyrgðin féll niður þegar skuldaraskipti urðu að skuldabréfinu verður ábyrgðinni ekki vikið til hliðar.

Það að sóknaraðili hafi orðið skuldari að skuldabréfinu með því að undirrita þ. 4. júní 2009 yfirlýsingu um skuldaraskipti, breytir því ekki að framkvæmd varnaraðila við öflun sjálfskuldarábyrgða þegar skuldabréfið var gefið út var ekki í samræmi við samkomulag um notkun ábyrgða á skuldum einstaklinga.

Þann 4. júní 2009 gerð skilmálabreyting á skuldabréfi nr. X að fjárhæð kr. 745.000, útgefnu af A til gamla F að því er varðar breytingu á gjalddaga og höfuðstól vegna vanskila. Á þetta sama skjal var sett inn ákvæði þar sem sóknaraðili varð skuldari skuldabréfsins í stað fyrri skuldara. Undirritar einungis sóknaraðili, sem nýr skuldari skjalið, en ekki A, fyrri skuldari. Krefst sóknaraðili nú ógildingar á umræddum skuldaraskiptum og endurgreiðslu á afborgunum af skuldabréfinu. Varnaraðili krefst þess að kröfum sóknaraðila verði hafnað.

Af 2. gr. samkomulags um notkun ábyrgða á skuldum einstaklinga er ljóst að samkomulagið tekur til allra skuldaábyrgða og þess þegar einstaklingur hefur gefið út leyfi til að veðsetja fasteign sína til tryggingar skuldum annars einstaklings. Það tekur hins vegar ekki til þess þegar einstaklingur yfirtekur lán. Því er ljóst að samkomulag um notkun ábyrgða á skuldum einstaklinga á ekki við um yfirtöku sóknaraðila á skuldabréfi nr. X, dags. 4. júní 2009.

Í ljósi framangreinds verður því að telja að stofnast hafi gildur samningur milli sóknaraðila og varnaraðila. Kemur þá næst til skoðunar hvort víkja megi samningnum til hliðar á grundvelli 36. gr. laga nr. 7/1936 um samningsgerð, umboð og ógilda löggæringa. Í 1. mgr. 36. gr. segir að samningi og öðrum löggæringum megi víkja til hliðar í heild eða að hluta, eða breyta, ef það yrði talið ósanngjarnt eða andstætt góðri viðskiptavenju að bera þá fyrir sig. Í 2. mgr. greinarinnar segir að við mat samkvæmt 1. mgr. skuli líta til efnis samnings, stöðu samningsaðilja, atvika við samningsgerðina og atvika sem síðar komu til.

Að sögn sóknaraðila var tilurð þess að sóknaraðili yfirtók skuldabréfið með þeim hætti að áður en sóknaraðili gekkst við þeim breytingum sem varnaraðili lagði til lét varnaraðili setja sóknaraðila á vanskilaskrá. Var sú skráning gerð á grundvelli vanskila og greiðsluáskorunar. Sóknaraðili kveður þetta hafa verið sér erfitt þar sem hann var í námi og þurfti að treysta á námslán og fyrirgreiðslu frá viðskiptabanka sínum og til þess að leysa það hafi hann gengist í umrædda yfirtöku sem skuldari bréfsins. Varnaraðili hefur ekki mótmælt þessari lýsingu sóknaraðila á málsatvikum. Ljóst er því að yfirtakan var því gerð að frumkvæði varnaraðila. Þegar þessi nýi samningur var gerður var því ekki jafnræði með aðilum og verður að skoða vilja sóknaraðila til samningsgerðarinnar með hliðsjón af því.

Við þann gjörning að sóknaraðili varð með nýjum samningi skuldari að skuldabréfi nr. X öðlaðist varnaraðili kröfu á hendur sóknaraðila, sem hann hefði annars ekki fengið og átti ekki lögvarinn rétt til, enda var upphafleg sjálfskuldarábyrgð sóknaraðila ógild. Því verður að telja að varnaraðili hafi ekki starfað í samræmi við eðlilega og heilbrigða viðskiptahætti og venjur á fjármálamarkaði, en á fjármálafyrirtækjum hvílir skylda til þess á grundvelli þágildandi ákvæðis 19. gr. laga nr. 161/2002 um fjármálafyrirtæki, sbr. núgildandi 1. mgr. 19. gr. laganna.

Ekki verður fallist á með varnaraðila að dómur Hæstaréttar í máli nr. 403/2009 hafi fordæmisgildi í þessu máli enda var þar um að ræða yfirdráttarheimild á tveimur mismunandi reikningum og eigendur reikninganna voru einnig tveir mismunandi aðilar. Tilgangur sóknaraðila var aukinheldur ekki að forða upphaflegum lántaka frá frekari vandræðum heldur losna sjálfur við skráningu af vanskilaskrá.

Þegar á allt er litið, verður að telja að atvik við samningsgerðina og staða samningsaðila geri það að verkum að varnaraðili geti ekki haldið umræddum samningi um yfirtöku sóknaraðila sem skuldari á skuldabréfi nr. X, upp á sóknaraðila. Ber því með skírskotun til 36. gr. laga nr. 7/1936 um samningsgerð, umboð og ógilda löggæringa að ógilda skuldaraskiptin.

Ógilding hefur almennt þau réttaráhrif að greiðslur verða ekki inntar af hendi og ef greiðslur hafa farið fram er meginreglan sú að þeim ber að skila aftur. Verður ekki talið að sóknaraðili hafi fyrirgert rétti sínum til endurgreiðslu með því að hafa látið rúmt eitt og hálf ár líða frá skuldaraskiptunum í júní árið 2009 þar til hann ritaði varnaraðila bréf í febrúar árið 2011 og krafðist upplýsinga um skuldabréfið. Ber varnaraðila því að endurgreiða sóknaraðila þær afborganir skuldabréfs nr. X sem greiddar hafa verið.

Ú r s k u r ð a r o r ð:

Samningur um að sóknaraðili tæki yfir sem skuldari á skuldabréfi nr. X, sem stofnaðist með ákvæði í skjali um skilmálabreytingu dagsett 4. júní 2009, skal vera ógildur. Ber F að endurgreiða M þær afborganir umrædds skuldabréfs sem greiddar hafa verið.

Reykjavík, 1. júlí 2011

Auður Inga Ingvarsdóttir

Geir Arnar Marelsson

Guðlaug B. Ólafsdóttir

Hildigunnur Hafsteinsdóttir

Jóhann Tómas Sigurðsson